

Muž, který sázel stromy

Asi před čtyřiceti lety jsem se vydal pěšky na dlouhé putování po kopcích, turistům zcela neznámých, ve starobylém alpském kraji, který zasahuje až do Provence.

Na jihovýchodě a na jihu, mezi Sisteronem a Mirabeau, lemuje kraj řeka Durance. Na severu ho pak lemuje horní tok řeky Dromy. Na západě jsou to roviny hrabství venaissinského a výběžky hor Ventoux. Území zabírá celou část kraje Nízkých Alp, jižní část řeky Dromy a malý uzavřený úsek Vaucluse. Tehdy sem podnikl dlouhé putování v tamějších pustinách, holých a jednotvárných stepích, ve výšce asi 1 200 až 1 900 metrů. Rostla tam jen divoce levandule.

Procházel jsem tím krajem, kde je nejširší, a po třech dnech putování jsem se dostal do neuvěřitelně bezútěšných končin. Utábořil jsem se vedle rozvalin opuštěné vesnice. Vody jsem se nenapil už od minulého dne a potřeboval jsem ji objevit. Polozbořené domy byly natěsnané jako staré vosí hnízdo. To mě přivedlo na myšlenku, že tu kdysi jistě byla studánka nebo studna. Byla tam skutečně studánka, ale vyschla. Pět nebo šest domů beze střech ničil vítr a déšť. Zvonice kapličky se zřítila. Všechno stálo v řadě stejně jako ve vesnicích, kde je život, tady však všechen zmizel.

Musel jsem jít dál. Šel jsem už pět hodin a ještě jsem nenašel vodu. A nic nedávalo naději, že ji najdu. Všechno bylo vyprahlé a všude rostly jen drsné traviny.

Najednou se mi zdálo, že v dálce vidím stát malou postavu. Myslel jsem, že je to kmen osamocené stromu. Jen tak nazdařbůh jsem tam zamířil. Byl to pastýř. Asi třicet ovcí leželo kolem něho na rozpálené půdě a odpočívalo.

Dal mi napít vody. Po chvíli mě zavedl do ovčína v zákrutu náhorní roviny. Tu znamenitou vodu čerpal z velice hlubokého přirozeného zdroje. Nad ním postavil jednoduchý rumpál.

Rozdělil se semnou o polévku. Ale když jsem mu potom nabídl pytlík s tabákem, řekl mi, že nekouří. Jeho pes byl stejně mlčenlivý jako on. Byl přátelský, ale nijak neloudil o mou přízeň.

Hned jsme se dohodli, že tam přenocuji. Do nejbližší vesnice bylo víc než půldruhého dne chůze. A mimoto jsem znal velice dobře ráz osamocených vesnic ve zdejších kraji. Čtyři nebo pět je jich roztroušeno na úbočích kopců, jedna daleko od druhé, obklopeny světlým dubovým mlázím. A jsou až na konci sjízdných cest.

Pastýř nekouřil, ale šel pro pytlík a vysypal na stůl spoustu žaludů. Kouřil jsem dýmku a nabídl jsem se, že mu budu pomáhat. Odpověděl, že to je jeho záležitost. A skutečně: když jsem viděl, jak pečlivě to dělá nenaléhal jsem. To byl náš celý rozhovor. Když dal stranou hromadu dobrých a dost velkých žaludů, odpočítal hromádky po deseti. Vyřadil ještě malé žaludy nebo ty, které byly trochu rozpuklé. Prohlížel je totiž velice důkladně. A jakmile měl před sebou sto bezvadných žaludů, nechal toho a šli jsme spát.

Společnost toho muže přinášela klid. Na druhý den jsem ho požádal, aby mi dovolil u něho celý den odpočívat. Pokládal to za samozřejmé. Přesněji řečeno měl jsem dojem, že ho nic nemůže rušit. Ten odpočinek nebyl pro mne nijak nezbytný, ale byl jsem plný zvědavosti a chtěl jsem se toho dozvědět víc. Pastýř vypustil stádo a zavedl je na pastvu. Než odešel, namočil do vody ve vědru pytlík s pečlivě vybranými a odpočítanými žaludy.

Všiml jsem si, že místo hole nesl železnou tyč, asi půldruhého metru dlouhou. Předstíral jsem, že se procházím, abych si odpočal, a šel jsem rovnoběžně s jeho cestou. Pastva ovcí byla dole v úžlabině. Malé stádo pastýř přenechal dohledu psa a šel vzhůru k místu, kde jsem stál. Obával jsem se, že mi přichází vytknout, že jsem vtíravý. Ale vůbec ne. Vedla tudy jeho cesta a vyzval mě, abych ho doprovodil, pokud nemám nic lepšího na práci. Vystoupil ještě dvě stě metrů na kopec.

Když přišel na místo, které si předem vybral, zarazil železnou tyč do země.

Udělal tak vždycky dolík, vložil do něj žalud, a potom zahrnul důlek hlínou. Sázel duby. Zeptal jsem se ho, jestli mu ten pozemek patří. Řekl, že ne. Ptal jsem se, zda ví, komu patří. Ale nevěděl. Předpokládal, že je to obecní pozemek nebo že možná patří lidem, kteří o něj nestojí. Nestaral se o to, aby poznal majitele. Pečlivě vysázel svých sto žaludů.

Po obědě začal zase třídit žaludy. Asi jsem se tázal dost naléhavě, protože mi odpověděl. Už tři roky sázel stromy v téhle samotě. Vysázel jich sto tisíc. Dvacet tisíc se jich ujalo. Počítal s tím, že z těch dvaceti tisíc jich ještě polovinu ztratí. Postarají se o to hlodavci nebo se stane něco, co v záměrech Prozřetelnosti není možné předvídat. Zbývalo tedy deset tisíc dubů a ty porostou na místě, kde dřív nebylo vůbec nic.

Abych pravdu řekl, nijak mě ta příhoda nepoznamenala. Díval jsem se nato jako na koníčka, jako je třeba sbírání známek. A zapomněl jsem na to. V dalším roce vypukla první světová válka a pět let jsem byl na vojně. Voják u pěchoty může jen stěží myslet na stromy.

Když jsem se vrátil z války, dostával jsem jen nepatrný demobilizační příplatek, ale velice jsem toužil nadýchat se čerstvého vzduchu. Bez jakéhokoliv jiného úmyslu jsem se vydal na cestu do těch pustých končin.

Kraj se nezměnil. Přesto jsem za opuštěnou vesnicí spatřil v dálce jakousi šedou mlhu. Pokrývala kopce jako nějaký koberec. Od předchozího dne jsem začal myslet na stromy. Říkal jsem si: "Deset tisíc stromů zabírá pořádně velkou plochu."

Příliš mnoho lidí jsem viděl za těch pět let umírat, proto jsem si dokázal snadno představit i smrt Elzéarda Bouffiera. Zvláště když je nám dvacet let, padesátiletí muži se nám zdají starci, které čeká už jen smrt. Ale Elzéard Bouffier nebyl mrtev. Dokonce byl ještě plný života. Změnil zaměstnání. Měl už jen čtyři ovce, ale zato asi sto úlů. Zbavil se ovci, protože ohrožovaly vysázené stromy. Řekl mi totiž, a já jsem to také postřehl, že se o válku vůbec nestaral. Vytrvale sázel dál stromy.

Duby z roku 1910 byly deset let staré a byly vyšší než já i on. Byla to nádherná podívaná. Doslova jsem oněměl úžasem. A protože Elzéard Bouffier nemluvil, procházeli jsme se v jeho lese mlčky. Na nejširších místech dosahoval les jedenácti kilometrů. Když si uvědomíme, že všechno to bylo dílem rukou a ducha toho muže, který neměl žádné technické prostředky, bylo zřejmé, že by lidé mohli být stejně jako Bůh činní v jiných oblastech než v pustošení.

Elzéard Bouffier šel za svou myšlenkou a důkazem toho byly buky, které mi sahaly po ramena. Bylo jich do nedohledna. Duby byly statné a překročily už stáří, kdy je mohou ničit hlodavci. A kdyby bylo záměrem Prozřetelnosti dílo zničit, potřebovala by k tomu přímo cyklony.

Elzéard Bouffier mi ukázal obdivuhodné háje bříz. Bylo jim pět let, byly totiž vysázeny v roce 1915, tedy v době, kdy jsem bojoval u Verdunu. Sázel je na všech místech, kde právem tušil, že téměř hned pod povrchem je vláha. Byly útlé, mladistvě svěží a plné odhodlání.

Zdalo se ostatně, že při růstu vytvářejí pásma. O to se však nestaral. Vytrvale plnil svůj prostý úkol. Ale když jsme se vraceli vesnicí domů, viděl jsem, jak v potocích od nepaměti vyschlých, teče voda. Byl to ten neúžasnější výsledek práce, jaký jsem kdy viděl. Ve velice dávných dobách v těch vyschlých potocích také tekla voda.

Některé ze smutných vesnic, o nichž jsem se na začátku vypravování zmínil, byly postaveny na místech, kde kdysi stály starobylé vesnice galorománské. Ještě po nich zbývaly stopy. A když tam archeologové dělali průzkum, našli udice v místech, kde ve dvacátém století bylo nutné mít cisterny, aby měli trochu vody.

Také vítr roznášel některá semena. Když se objevila voda, objevily se také vrby i vrby košařské, louky, zahrady, květiny, a tak i jakýsi důvod žít.

Ale přeměna probíhala tak pomalu, že si lidé na ni zvykli a nevyvolávala údiv. Když lovci stoupali do odlehlých míst, kde honili zajíce nebo divočáky, dobře si všimli, že stromů je stále víc a víc, ale přičítali to přirozeným rozmarům půdy. Proto nikdo na dílo toho muže nesáhl. Kdyby to tušili, zlobilo by je to. Ale byl mimo jakékoliv podezření. Kdopak by byl ve vesnicích i v úřadech schopen představit si houževnatost plnou nádherné ušlechtilosti.

Od roku 1920 jsem vždycky aspoň jednou za rok navštěvoval Elzéarda Bouffiera. Nikdy jsem neviděl, že by polevil ani že by zapochyboval. A přece kdo ví, zda tam i Bůh nepomáhá. Nepočítal jsem jeho zklamání. Ale snadno si představíme, měl-li dosáhnout takového úspěchu, že musel překonat i četné strasti. Aby zajistil vítězství takovému zaujetí, musel se potýkat s beznadějí. Za celý rok nasázel buky. Těm se dařilo ještě líp než dubům.

Abychom měli o tak výjimečné povaze téměř přesnou představu, nesmíme zapomenout, že se vyvíjela v naprosté samotě. V tak velké samotě, že si ke konci života odvykl mluvit. Nebo snad to nepokládal za nutné?

V roce 1933 ho navštívil užaslý hajný. Ten zaměstnanec mu úředně oznámil příkaz, že nesmí venku rozdělat oheň. Mohlo by to totiž ohrozit růst tohoto "přírodního" lesa.

A naivní hajný prohlásil, že je vidět, jak les roste sám od sebe. V tu dobu Elzéard Bouffier chodil sázet buky dvanáct kilometrů od domu, kde bydlel. Aby nemusel chodit tam a zase zpět, vždyť mu bylo tehdy už sedmdesát pět let, zamýšlel postavit si z kamene chatu přímo na místě, kde stromy sázel. Uskutečnil to o tok později.

V roce 1935 si přišla prohlédnout ten "přírodní" les opravdová úřední komise. Přišel vysoký představitel správy vod a lesů, poslanec a technici. Měli mnoho zbytečných řečí. Rozhodli, že se musí něco udělat, ale neudělali nic. Došlo však k jednomu užitečnému rozhodnutí: les byl dán pod ochranu státu a nesmělo se tam pálit uhlí. Bylo přece nemožné, aby taková krása těch mladých stromů v plné síle někoho nepodmanila. I poslance uvedla v nadšení.

Měl jsem přítele mezi vedoucími lesníky. Byl v té delegaci. Vysvětlil jsem mu, v čem spočívá ta záhada. V dalším týdnu jsme šli oba za Elzéardem Bouffierem. Našli jsme ho v pilné práci dvacet kilometrů od místa, kam přišla inspekce.

Vedoucí lesník nebyl nadarmo mým přítelem. Dovedl tu práci ocenit a dokázal mlčet. Nabídl jsem jim pak vajíčka, která jsem vzal s sebou. Rozdělili jsme jídlo na tři díly a několik hodin jsme mlčky pozorovali krajinu.

V místech, odkud jsme přišli, rostly stromy šest a sedm metrů vysoké. Vzpomínal jsem, jak vypadal kraj v roce 1913. Byla tam tehdy pustina. Pokojná a pravidelná práce, svěží vzduch v kopcích, skromnost a zvláště duševní vyrovnanost daly tomuto starci téměř okázalé zdraví. Říkal jsem si, na kolika hektarech ještě asi stromy zasází.

(úryvek z knihy **Jean Giono** Muž, který sázel stromy)

